

لسان الميزان

از خامه
علی سداد

صاحب و ناشر لری : نقره‌یت و قصبار

معارف تطارت جاییله سنک رخصتیه

استانک

(قره‌یت و قصبار) مطبعه - باب عالی حاده سنده نومره ۲۵

۱۳۰۶

مقدمه

تصور و تصدیق

علم كرك درونی و كرك خارجي بعض افعالك ایقاظ و تأثیر یله باشلار: مثلا انسان مكدن اولور و بور یوب كزر و كونشی كوریر لکن كدری سروره منقلب و بور یوب كز مكدن فارغ اولسه ینه اول احوالی تخطر ایده بیلور و كوزینی یومسه ینه كونشك بر خیالی ذهنده قالور . ایشه بو احوال و افعال مبادیء ادراكاتدر .

افعال و تأثیرات مذكوره یكدیكربنه تقدم و تأخر ایدرك و یا یكدیكركدن شدید و یا خفیف تأثیرات ایقاع ایلیرك یا خود یكدیكربنه بعید و یا قریب بولنهرق زمان و مقیدلر و امتداد ایلر محدود و متمیز اولورلر . ایدی اشیا و احوالده بو وجه اوزره ذهنده واقع اولان- تأثیر و یا صورتلری علمدر .

انسان خارجه کی اشیا یه نظر ایلدكده انلرك- هر بری اوصاف مختصه سیه یه یكدیكركدن متمیز اولدقیری حالده بعض اوصاف مشتركه لری دخی بولندیغنی مشاهده ایدر . وانلرك اوصاف مشتركه سنی اوصاف مختلفه لرندن تجرید ایلر افراد متعدده یه شامل اولان علومی انتزاع ایلر .

مثلا افراد انسانیه به عطف نظر اولسه بونلرك اوزونلق
وقيصهلق و بياضلق واسمركل كې عوارض مشخصه ايله
يكدىكرندن متميز او اوب نطق و تنفس و حركت و حس كې
اوصافك جمله سنده بولنديغى مشاهده اولنور . و بويلا
افرادك جمله سنده بولنان اوصاف مذكوره دن هر قنغى برى
ذهنا عوارض مشخصه دن تجريد اولسه افرادك جمله سنده
شامل بر علم حاصل اولور .

ديمك اولوركه افراد خارجيه نك هر قنغى برندن منتزع
اولان بر وصف خارجيه اول وصفك كنديسندن تجريد
اولنديغى فرده متعلق و منطبق اوله جنى كې وصف مذكوره
مشترك اولان افراد سائريه دخی تطبيق اولنه بيلور . مثلا
الجزیره كې بو كاغذك تصورنده بياضلغى و مستطيل الشكل
اولستى و سطحنك بازى يازمغه مساعد اولق اوزره دوزكون
بولمى كې اوصافدن فقط بياضلغى تجريد اولسه بو بابده كې
علميز يالكن خارجيه كنديسندن منتزع اولديغى كاغذه منطبق
اوليوب دها بر تخيل شيله تعلق ايدر .

ايان ذهنيه كې تصور جزئيه ضم و تفريق ايله بعض
صورتلر ايجاد ايدر كه خارجيه هيچ بر شئه منطبق اولمز و بونلره
دخی وهم و خيال دنيلور .

خارجدن منتزع اولوب افراد خارجيه به محمول و منطبق

اولان صورتلرده دخی بعض اوصاف مشترکه بولمغله تجرید اولوب معقولات ثانیه تسمیه اولنور . لکن بولر موجود خارجی به محمول اولیوب اندن منتزع اولان صورتلره محمول اولور .

صور مشروحه ایله ادراک اولنان امورک پیننده کی نسبتلری مطالعه ایله بر امرک دیگر امرده ثبوتی نسبتی ایضاع ویا رفع ایتکه و تعبیر اخرله برامری امر اخره کرک ایجاباً و کرک سلباً اسناد ایتکه حکم دنیلور . واکر علم بر حکمی متضمن اولور ایسه تصدیق والا تصور دنیلور .

انسان امور معلومه یی ترتیب ایدرک انلردن مجهوله توصل ایدرکه بوکا فکر دنیلور . و علم یا بویله فکر ایله اکتسابه موقوف اولوب نظری دنیلور و یا خود فکر ایله اکتسابه موقوف اولیوب بدیهی دنیلور .

علم منطقک تعریفی

مجهوله توصل ایچون امور معلومه نك ترتیبده بعضا خطای اوله بیلکله بوبابده صحیح و فاسدک تفریقنه دقت اولنق لازم کور : بونک ایچون بر قانونه احتیاج وارلرته ایشته کویچر قانون علم منطقدر .

هر علم بر چوق مسائللی مشتمل اولوب اشبو مسائلک دیگر علملردن متمیز و مستقل بر علم انخاذاولنمی جهت وحدتتری

یعنی موضوع وغایتلری اعتباریله در . بناء علیه هر علمك بر موضوعی وارد در که اول علمده انك احوال ذاتیه سندن بحث اولنور . و هر علمك برده غایتی اولوب بوده اول علمك فائده مترتبه سیدر .

بعض علمر موضوعلری بر اولدیغی حالده قید حیثیت ایله یکدیگرندن متمیز اوله بیلورلر .

ایمدی علم منطقك موضوعی معلومات اولوب معلوماتدن مجهولاته موصل اولدیغی حیثیتله بحث ایدر . وغایتی دخی فکرك صحیح و فاسدینی تفریق ایلکدر که منطقه مراعات ایله ذهن افکارده خطادن محفوظ اولور .

هر علمك صدق و صحتی ایچون قانون فکره یعنی منطقه موافق اولسی لازم کله جکندن علم منطقك اهمیت و هر علمه شمولی ظاهر اولور .

علم منطقه علی العموم صورت تفکرندن بحث اولندیغی حالده بونی مختلف علومه تطبیق ایله اول علملرده موضوعك احوال ذاتیه سندن وقوف ایچون انخاذ اولنان طرقك تعیین و تمیز آخرله اول علملرده مطلوبه وصول ایچون معلوماتك صورت ترتیبده قنغی قاعده لره رعایت اولندیغی بحثی اصوله مائدر . بو حالده اصول منطقك تطبیقات قسمی دیمك اولور .

باب اول - تصورات

فصل اول

مبادی و مفردات

مبحث اول

کلی و جزئی

ذهنه تعلّقندن قطع نظرله علمه معلوم و مفهوم دینور
و مجرد مفهومه نظر ایله ذهن انک افراد کثیره به شمولانی تجویز
ایله ایسه اول مفهوم کلیدر و تجویز ایله ایسه جزئیدر .
مفهوم کاینک افراد ذهنیه سی محصور اولمادیخی کی
خارجده دخی افراد غیر معدوده سی بولنور . لکن بعضیسنک
افراد خارجیه سی معدود اولور . مثلاً انسانک خارجده
افراد غیر معدوده سی بولنوب سیاراتک افراد معلومه سی
معدود و محصوردر .

مفهوم کلی افرادنده متفاوت اولور ایسه کلی مشکک
و متفاوت اولمز ایسه کلی متواطی دنیلور . مثلاً حیوان
ناطق مفهومی انسانک کافه افرادینه سیان اوله رقی شاکل
اولغله کلی متواطی اولور و بیاض مفهومک افرادی ایسه
کیمی چوق و کیمی از بیاض اوله رقی متفاوت بولنملریله کلی
مشکک اولور .

کلی بعضا اعمک تختنده مندرج اوله رق اخص اولور
و بوکا جزئی اضافی دنیلور .

مبحث ثانی

ماهیت و حقیقت

مفهوم کلی افراد ذهنیه سنه نسبتله ماهیت و افراد خارجیہ -
سنه نسبتله حقیقت تسمیه اولور . یعنی بر مفهومک افرادی
بولنسون بولنسون اکا ماهیت دنیلوب حقیقت تعبیری خارجه
افرادی بولنان مفهوملمه مخصوصه در . مثلاً حقیقت انسان
و ماهیت انسان دنیله بیلور اما ماهیت عنقا دنیله بیلدیکی کی
حقیقت عنقا دنیله مز .

هر حقیقت کندی افرادی نه محمول اولور . و عوارض
مشخصه ایله متمیز اولان حقیقته هویت دنیلور . مثلاً حقیقت
انسان کافه افرادی نه شامل اولور و حقیقت انسان بیاضلق
واسملاک کی عوارض مشخصه ایله برابر ملاحظه اولور
ایسه هویت دنیلور .

مبحث ثالث

نسب اربعه

هر ایکی مفهوم باینده صدق و شموللری اعتباریله نسب

اربعة دن بری بولنور: نسب اربعة مساوات، مبیانت، عموم و خصوص مطلق، عموم و خصوص من وجهدر.

ایکی کلیدن هر بری دیگرینک افرادینه صادق وشامل اولور ایسه یکدیگرینه مساوی اولورلر ناطق ایله محضاحک کبی که هر ناطق ضاحک و هر ضاحک دخی ناطقدر.

ایکی کلیدن هیچ بری دیگرینک افرادندن هیچ برینه صادق اولمز ایسه بربرلینه مبین اولورلر. انسان ایله آت کبی.

اگر ایکی کلیدن یالکز بری دیگرینک جمیع افرادینه شامل اولور ایسه بیلرنده عموم و خصوص مطلق بولنور. یعنی کلیتک بری اعم و دیگری اخص اولور. انسان ایله حیوان کبی که بعض حیوان انسان و هر انسان حیوان اولغله حیوان اعم و انسان اخص اولور.

واگر ایکی کلیدن هر بری دیگرینک فقط بعض افرادینه شامل اولور ایسه بیلرنده عموم و خصوص من وجه بولنور. یعنی هر بری دیگرندن من وجه اعم و من وجه اخص اولمش اولور. انسان ایله بیاض کبی که انسانلرک بعضیسی بیاض و بیاضلرک بعضیسی انساندر.

دائما برکلی ایله شامل اولدیغی جزئی بیلنده عموم و خصوص مطلق بولنور و هر برکلی شامل اولدیغی جزئی به مبین اولور. و جزئیلر هر حالده بربرینه مبین اولورلر.

مفهوم مرك بكدیكرینه شمولى اعتباریله نسب اربعه بولندیغی کی
ازمان واحواله کوره تحققلری اعتباریله دخی بولور . مثلا
کونشك طوغمسی ایله کوندوز اولسی متساویدر و کونشك
طوغمسی ایله کیجه اولسی متبایندر .

مبحث رابع

ترتیب تصورات

یكدیكرندن اعم و اخص اولدقلرینه کوره مراتب مختلفه ده
بولانان مفهوملر بر سلسله تشکیل ایدرلرکه بویله بر سلسله ده هر
مفهومك مرتبه سی افرادینه درجه شمولى اعتباریله معیندر .
مثلا خط مفهومی خط مستقیم و خط منحنی مفهوملرینك مافوقنده کی
مرتبه ده بولوب بولرك ایکیسینك دخی افرادینه شامل اولور .
و خط منحنی مفهومنك تحتنده کی بر مرتبه ده دخی محیط دائرة و قطع
ناقص و قطع مكافی و قطع زائد و حلزونی و الخ مفهوملری
بولور .

ماهیاتك بر سلسله مراتبه داخل اوله بیللری ایچون ییدلرنده
بعض مناسبت بولمق لازمدر . مثلا خط منحنی ایله طیر
مفهوملری بر سلسله ده ترتیب اولنه من . اما خط منحنی ایله
حلزونی و طیر ایله ذات الئدی بر سلسله ده ترتیب اولنه بیلورلر .
زیرا خط منحنی ایله حلزونی خط و ذات الئدی ایله طیر دخی
حیوان مفهومنده مشترك اولملرله ییدلرنده مناسبت واردر .

ایشته بویه ایری ایری برر سلسله تشکیل ایدن مفهوملرک
هربری منسوب اولدیغی سلسله مقوله سندن اولور .

مبحث خامس

مقولات عشره حقنده تشتت ارای حکما

ارسططاليس مقولاتی بری جوهر و طقوزی عرض اولمق
اوزره اون عدا ایشدرکه هربری بر سلسله مراتبک منتهاسی اولان
جوهر کم کیف این متی وضع ملک اضافت فعل و انفعال دن
عبارتدر . ایشته چجیع معلومات بونلردن برینه منتهی اولور .
بعض حکما مقولات سبعة اخیره بی برلشدره زک جوهر
و کم و کیف و نسبت دیوجله سنی درده تقسیم ایشلردر . و دیگر
بعضیلری دخی بوکا برده حرکت مقوله سی علاوه ایدرک بشه
ابلاغ ایشلردر .

بویابده حکمادان بعضیلرینک دها بشقه درلو تقسیمیلری و لو
ایسه ده معلومات تصوریه نك ترتیبی نقطه نظرندن بعیدتر
بروجه مذکور معلوماتك مقولات عشریه تقسیم و ترتیبی
حقایقك ترتیب طبیعی سینه توافق ایدوب ایشدیکی بین الحکما
مناقشات کثیره بی جالب اولمش و علی الخصوص پورروایال
منطقجیلری دخی بو تقسیمک بر امر اعتباریدن عبارت اولدیغنی بیان
ایشلردر . لکن ارسطونك ترتیبك برینه قونیلق ایستنیلان
دیگر صورتلر هر کسك کندی اعتبار ایلدیکی بر نقطه نظر دن

تعیین اولنش بولمغله معلوماتك منطقجه ملترزم اولان برصورتده
تقسیمه وحقایقك ترتیب طبیعیهسنه موافق اوله مدیغندن تطبیقات
منطقیه ده ینه ارسطونك تقسیمی معتبر و جاری اوله کاشدر .

لکن متکلمینك بوبابده پك چوق تدقیقاتی اولوب علوم
وفنون جدیده دخی اکا توافق ایلدیکندن بوبابده معلوماتك
حقیقته ده یقین برصورتده تقسیمه بریکی یول بولنه یلور .

متکلمین معلوماتك مقولات عشریه حصرینی تجویز
ایتمیوب بعض امور اعتباریه بولردن خارج قالمش اولدیغی کبی
مقولات عشره نك برطالقی دخی امور اعتباریه دن عبارت
بولدقلری حالده حقایقندن عد اولنش اولدقلری جهته تقسیم
هئذ کورک بطلاننی بیان ایشلردر .

مبحث سادس

جوهر و عرض

حکیمنا جوهری جسم ایله مجرداته تقسیم ایدرلر متکلمین
ایسه مجرداتی رد و اجسامی اجزاء لاتجزادن مرکب عد ایلد
کله رندن انلرجه جوهر جسم ایله جوهر فرده تقسیم اولنه یلور .
متکلمیندن اشاعریه کوره جسم عرضدن خالی اوله مز
زیرا اجسام متجانسه جواهر فرده متماثلدن ترکیب ایلدکلرندن
اعراض ایله تمیز اولمیرله جسم اعراضدن خالی اولسه جسم

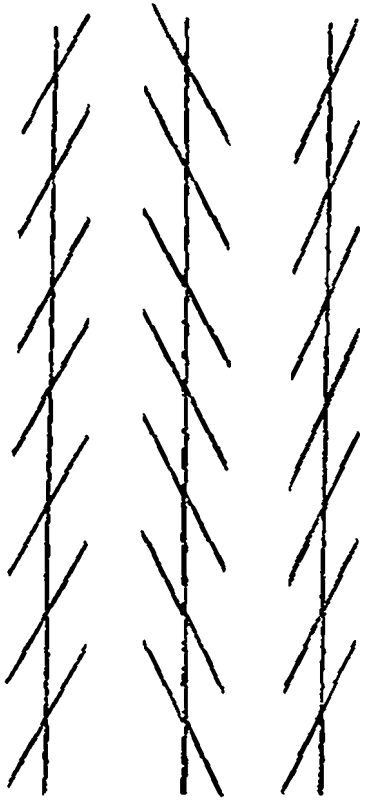
مطلق اولوز که جسم مطلقک مستقلاً وجودی یوقدر . خارجده
بولنان انجق امور متعینه ممتازده .

عندالمتکلمین جواهر و اجسام اعیاندن عبارت اولوب
اعراض دخی باحیات واکا متعلق اولان ادراکات حسیه و علم
وقدرت و اراده و سایر امثالی کبی ذی حیاته مخصوص بولنان
ویا خود اکا مخصه و ص اولیوب حرکت و سکون واجتماع
و افتراقدن عبارت اولان اکوان و طعوم و الوان و رواج کبی
حواس خمس ایله محسوس اولان محسوساتدر . و بواقسامدن
هربری غیر محدود و غیر منحصردر . حکمائک کم تعبیر ایلدیکی
عدد و مقدار هندسی و زمان عندالمتکلمین منکر اولوب بولر
امور اعتباریه دندر . و عندالمتکلمین کون تعبیر اولنان این دن
بشفه مقولات نسبه دخی منکردر .

حاکم اعیان ایله اعراضدن عبارت اولمسنده ارباب فنون
جدیده دخی متکلمینه موافقت ایدوب متکلمین کبی ایلرده
مجردات و کمک و جودینی انکار و بولری ایستراسی
خارجدن انتزاع ایدرک اولسون ایسترایسه صرف ذهنی
اولسون امور اعتباریه دن عد ایدرلر .

مدققین اصحاب فنون جدیده جسمک عرضین - خالی اوله
میه جفی رأینده متکلمینه موافقت اینک اوزره دیرلر که اشیای
خارجیه دن حواس خمس ایله مأخوذ اولان معلومات جزیه
اشیانک صور حقیقه سی اولیوب حرکات و حوادث اشیانک

الات حسیه به اولان تأثیراتندن عبارت بولنان بعض رموز

واشاراتندر که فقط بونکله حقیقت
اعیان و جواهره کسب
وقوف و اطلاع اولانه مز بوطریقله
معلوم اولان اعراضدر که عقل ایله
حده تدقیق و معاینه دن یکیرلمدیکه
بومعلومات قطعیت کسب ایده مز
مثلا شو خطرله نظر ایدیگز : بونلرک
وچیده بربرینه موازی اولدقلری
حالده کوز ایله یکدیگرندن منحرف
کورینوب بیللری پرکار ایله او -
لیجبلرک تمامیه موازی اولدقلری
اکلاشیلور : یوشو خطرلرک صورت
ترکیبه متعلق بر خاصه در اوینه صوده

دکنک قریقی واقعه شمس و قمرک بیوک کورندکاری مشهوردر
جمع مایه بوکی احوال الات حسیه نك صورت تشکله
متعلق غلطاتندن عبارت اولمغله هر حالده بویولده کی معلومات
ایله حقیقت ایه هنده بر مناسبت بولندیغندن حقیقتک برلسانی
اولان بوز و اشارات صور حقیقیه به دال اوله بیللریله
عمل انلرک واسطه سیله حقایق خارجییه مطلع اوله بیلور
یعنی حسک ویردیکی معلومات جزیه دن کرک بداهه

و كرك فكر ايله حقيقتى جزم ايده ييلور . مثلاً جواهر ك وجودى جميع معلومات حسيه نك شهادتيله عقلاً معلوم اولور . يوخسه طوغريدن طوغرى به حس اويله بر معلومات ويرمز . و بيه متصل واحد كي كورينان اجسام حقيقتنده اجزاي لانتجزادن مركب اولدقلى حالده حس انلرى وضعيتلرينه متعلق برشكل و صورتده متصل واحد كي كوسترر ايسه ده عقل انك اوصافنى برر برر مطالعه ايدرك مساماني و جواهر فريده دن تشكلى جزم ايدر .

مبحث سابع

اكون و محسوسات

اهل فنون جديده يه كوره اعراض حركت و حوادث خارجيه اشيانك الات حسيه يه اولان تاثيرينك صور مخصوصه سي اولديغي كي اكون حركات انتقاليه و محسوسيات دخی حركات اهتزازيه به متعلق اولمش اولور .
 فى الواقع مجرد بن ماديونه كوره جواهر افرادك اهتزاز و حركانى بكد بكرينه تاثير ايدرك حسيه قلر انتقال و ارتدده تصادف ايلدكلى جسملك طبيعتنه متعلق اولان شدت و صورتده عرض اختلاف ايدرلر . مثلاً جسم مصوت كنديسنه ضرب اولدقده رقص و اهتزاز ايدرك اطرافنده بولسان جواهر

فردیه بی تلاطم و تموج ایندیرمکه انلرده الات حسیه به تأثیر ایله
صددا حسنی حاصل ایدرلر .

وینه کونشک تأثیری برسیال رقیق واسطه سیله منتقل
یعنی کونشده کی حرکات کندیسنی محیط اولان سیالک اجزاسنی
تموج و تلاطم ایندیره رک اطرافه نشر اولنور و بوتأثیر هوای
محیطدن کچهرک بزه واصل اولور ایسه حسمه ضیا و حرارت
صورتنی ایقاع ایدر و اجسام مختلفه به تصادف ایدرک انلردن
وارد اولور ایسه الوان مختلفه عرض ایدر و قردن منعکس
اوله رق وارد اولور ایسه نور دینور و اجسامده فعل کیمیوی
حاصل ایدر رادیوم ترو دیلان آلتده کی چرخنی تحریک ایلر .
والحاصل اجزای فردیه به دهانجه صورتده ایقاع تأثیر
ایتمکه حوادث مختلفه حاصل اولور . ایشته بوتأثیرات حوادث
اکواندر . ضیا و حرارت و فعل کیمیوی و صددا بویله اولدیغنی
کی الفتریق و متسلطیس دخی بویله در . و بویله جه بتون
حوادث طبیعه اگواندن عبارت اولوب حتی بویله اولدیغنی
ایچوتن بونلردن برینک دیکرینه تحویل ایده بیلدیکی یعنی حرکتک
برصورتدن دیکر برصورتیه کچدیکی و بوتحوالات دائما برنسبت
و کمیت معینه ده واقع اولدیغنی فنون جدیده نك تحقیقات
و ترقیاتی جله سندندر .

شیخ الاشعری و اکا تابع اولنلره کوره اعراض ایکی

زمانده باقی قالمیوب انا قاتا تجدد ایدر : اهل فنون جدیده نك
اعراضی حرکاتك حسه اولان تأثیراتی عد ایتملینه نظراً بو
محسوس اولان اجسامك اجزاسنك علی الدوام حرکت اهتزازیه
حالنده بولملیلله شرح اولنه بیلور . واجسامك اعراضدن
خالی اولماسی ارباب فنونه کوره حرکتدن خالی اولماسی
دیمك اولور . حتی ارباب فنون خارجه ده سگون مطلقه
تصادف ایده میوب سکونك اضافی اولدیغنی بیان وسکون
اضافی دخی بر موازنیدن یعنی بعض اشیایه نظراً ساکنك
محافظه نسبت ایلمسندن عبارت عدایدرلر . لیکن شو صورتله
اهل فنون ایله متکلمینك سکون حقیقده کی رأیلری مخالف الف عد
اولنه میوب متکلمینك انواع کوندن اعتبار ایلدکاری سکونی
دخی شو معنایه حل ایده جك بعض جهتلر واردر : شویله که
حکمدان بعضیسی ایله معتزله دن جبائینك سکون مطلق اثبات
ایتمك اوزره : بر حرکت مستقیمه ایله متحرک بولنان بر جسم عموداً واقع
اولان بر مصادمه ده واقع اولدیغنی کی ، حرکتك جهتتی دگشیره ریک
عکسی جهته طوغری ینه بر حرکت مستقیمه اخذ ایلدکده بوا یکی
صورنده کی حرکت اره سنده بر سکون بولندیغنی در میان لیتملری
بعض حکما ایله برابر اکثر معتزله طرفندن رد اولمش بولندیغنی
کی بر جسم متحرک جواهر ظاهره سی حرکت حالنده بولندقه
جوهر داخلیسی دخی حرکت حالنده بولنوب بولندیغنی یا خود

دها و واضح بر تعبیر اولی اوزره سفینه قطع مسافه ایدرکن
درونده ساکن اولان را کبک حرکت ایتکده عد اولنوب
اولنمامسند اختلاف ایدن بعض متکلمینه : بعد مفروضه کوره
را کبک و جوهر داخلینک دخی حرکتده اولدیغی و سفینه یه
و با جسم سار اجزاسنه نظرأ حرکتده اولدیغی ظاهر اولدیغندن
مسئله نك حیرت تعریفنه تعلقی جهتیه نزاعك لفظی اولدیغی :
جوابی و رملشهر که بوندن سکون مطلق حیز مفروضه نسبت
اولنمغه فرضی و سکون اضافی ایسه جواهرك اجتماع و افتراقنه
متعلق بر امر خارجی عد اولنش اولدیغی اکلا شیلور .

ایمدی مقصد معلومات تصویریه نك اختلاف ذاتیلرینه نظرأ
تقسیمی اولدیغندن اهل فنونك شومذ کور اولان رأیی مقولاتك
ایمیانیه ایا کوانه حصر اولنمی دیمك دکلدر . محسوساتك
اکواندن عبارت اولمی رأیی حواس خمس واسطه سیله ذهنه
منطقی اولان معلوماتدن اولیوب فکر ایله استحصال اولنان
معقولاندیر و حواس خمس ایله النان رموز و اشاراتدن عقلاً
مستنبطدر . مثلاً حرارت اجزائك بر صورت مخصوصه ده
محركتک الیه حینه اولان تأثیرندن عبارت اولسه یله انک قوه
لامسه ایله ادراکی ذهنه ایا کوانک تصویرینی حاصل ایتوب
حرارتك حرکت اهترازیة اجزای فردیه نك بر تأثیر مخصوصی
اولمی ذهنه کی معلوماتدن مستنبطدر .

بو حالده متکلمینک رأیی وجهله محسوساتک اکوان کبی
منتقل بر مقوله عد اولئمی موافق حقیقتدر .

مبحث ثامن

ذی حیاته منعلق اولان اعراض

اهل فنون جدیدیه کوره جوع و عطش و الم و سائر
احساسات باطنه محسوسات خارجیه نک تأثیراتی کبی واسطه
اعتصاب ایله مرکزادرا که منتقل اولان تأثیراتدن عبارت اوله رق
قوه لامسه نک بر صورت اخرا سیدر . غضب و خوف و عشق
کبی بر طاقزیده مرکزده تشکل وتولد ایدوب اطرافه تأثیرات
مختلفه ابقاع ایدن حرکتدر . حتی بر طاقم مادیون اودرجیه
وارمشلدر که هرنوع ادراکی و اعمال فکری اجزائک و ضعیفیت
و حرکت مخصوصه سندن عبارت عد ایتشلدر .

بونئر امر تعقلی دماغده بعض اجزائک حرکتندن و اراده بی
بیله بر فعل منعکس قیلندن یعنی تأثیرات خارجیه اعصاب
ایله مرکزده منتقل اولدندن صکره مرکزک طبیعت و استعدادی
ایله و باخود قوه محافظه به استخضار ایدیردینکی حرکات ایله
بائترکب تبدیل شکل و جهت ایدرک مرکزدن خارجه و اقع
اولان تأثیردن عبارت عد ایدکلرندن بوخصوصه جبرییه
ملحق اولمش اولورلر .

لیکن اکوان ایله محسوساتک اساساً حرکتدن عبارت
اولسندن طولایی بر مقوله دن عدد اولی لری لازم کلدیکی کی
ذی حیاته متعلق اولان اعراض دخی ماد یونک رأینه کوره
اکوانه متعلق فرض اولنسه بیله ابری بر مقوله اولماسی
لازم کلز .

مبحث تاسع

افسام جواهر و اعیان

اهل فنون عندندہ جواهر فردیہ ایشتہ بواکوان و محسوسات
و حیاتیات دنیلان حرکات ایله متصف اوله رقی اعیانک
اجسام الیه و اجسام غیر الیه دنیلان ایکی قسمی تشکیل
ایدر لر: شویله که اجسام معدنیہ و جریہ بی تشکیل ایدن جواهر:
اکوان و محسوسات صورتده بولنان حرکات ایله متصف
اولوب اجسام عنسوبه بی تشکیل ایدن جواهر دخی حیات
صورتده بولنان حرکات ایله متصف اولور .

کیفیت نما اهل فنون جدیدہ عندندہ حرکات حیاتیہ دن
معدود اولدیغندن نباتات قسم اخیرہ داخل اولور . نما اجتماع
یوافترقی آجزلندن و نبات غایه اکواندن عبارت اولسه بیله اجسام
نباتیہ و حیوانیہ بی تشکیل ایدن اجزای جریہ نک صورت شکل
و نشوونمای اجسام معدنیہ اجزاسنده واقع اولان اکواندن
بسیون بشقه برکیفیتدر .

بعض طبیعیون بعض نباتاتده حس و حرکت جزئیهدنک
وجودینی بیان ایشلر ایسه ده بو حس و حرکت، حیوانک متصف
اولدیغی حس و حرکت ارادیه قیلندن اولیوب تخریش و انقباه
قیلندندر . بو حالدده حیوان دخی حس و حرکت ارادیه ایله
نباتاندن متمیزدر .

معتزله حیوانک، اجزایک تألیف مخصوصه ایله مشروط اولدیغنه
قائل اولوب جزء واحد ایله قیامنی تجویز ایتزلر . معاشر
اشاعره ایسه جزء غیر منقسم ایله قیامنی تجویز ایله بذیه مشروط
قیلزلر . طبیعیون دخی اجسام الیهنک اقسام و اجزاسی بعد
التفریق بیه نشوونما دیمک اولان تغدی و تحلیل و ترکیبده
دوام ایده یلدکاربنی بیان ایدرلر . دیمک اولورکه بوجواهر
مقائلهنک بر حرکت مخصوصه سیدرکه اجسام الیهنک انقاضی
دخی بالاخره بو کیفیتبن بسبتون محروم اولدقلرنده آنلری
ارتق بوقسمدن اخراج ایله اچار و معادن صریه سنده قیامداد
ایتمک و اول حالدده اجسام غیر البهیی جسم جامد تعبیر عامی تخلفه
درج ایتمک مناسبدر .

بعض مجردین طبیعیون اکوان ایله متصف اولملری قیدیه
اجرام سماویهیی اجسامدن تفریق ایدرلر . لکن قنوت جدیدیه
کوره اجرام سماویهیی تشکیل ایدن مواد کره ارضده کی مواددن
اولدیغندن و کره ارض دخی سیاراتدن بولندیغندن، اجرام
سماویهنک حرکاته مماثل حرکته بولنوب انی تشکیل ایدن